

Ковальська Леся Володимирівна,
кандидат географічних наук, доцент
Чорна Любов Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Щука Галина Петрівна,
доктор педагогічних наук, професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: gnatuk_L@ukr.net
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: chornalyubov60@ukr.net
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегове,
Україна, e-mail: galina_shchuka@ukr.net

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Мета: проаналізувати основоположні документи, які визначають стратегічне бачення та реалізацію місії міста Івано-Франківськ, обсяг реалізованих послуг, вплив туризму на економічний розвиток міста через кількість суб'єктів туристичної діяльності, туристів, суми відрахувань до бюджету міста. Охарактеризувати основні складові, які обумовлюють сучасний стан розвитку туризму, зокрема: готельне та ресторанне господарство, кадрове та інформаційне забезпечення.

Методика – дослідження вплив туризму на соціально-економічний розвиток міста Івано-Франківськ ґрунтується на сполученні методів галузевого та територіального аналізу. Зокрема, для дослідження застосований системний підхід при використанні методів порівняння, статистичного, аналітичного тощо. Ця методика включає аналіз обсягів наданих туристичних послуг, мету приїзду та кількість відвідувачів на основі статистичних даних та звітів окремих установ та підприємств.

Результати – у статті проаналізовано стан туристичних підприємств, ситуація на ринку послуг, показники туристичного збору в бюджет міста, кількість та географію реалізованих путівок туроператорами та турагентами. Зроблено акцент на порівняння звітів закладів, які приймали учасників масових заходів з статистичними даними міста, окреслено реальну ситуацію щодо кількості учасників у ділому, спортивному туризмі. Проведений аналіз кількісних змін показників закладів готельного та ресторанного бізнесу та представлено їх динаміку у розрізі двох останніх років. Звернуто увагу на інформаційну забезпеченість туристичної галузі міста.

Наукова новизна – вперше, на основі галузево-територіального аналізу проаналізовано вплив туризму на соціально-економічний розвиток міста Івано-Франківськ через призму туристичних зборів, розвиток закладів готельно-ресторанної справи. Результати дослідження можуть лягти в основу написання курсових, дипломних робіт, підготовки лекційно-практичного матеріалу, проведення моніторингу вітчизняного туристичного ринку.

Практична значимість. Матеріали публікації, висновки можуть бути використані та використовуються під час навчального процесу, що здійснюють підготовку кадрів для національної туріндустрії, практичній діяльності турпідприємств, для популяризації міста Івано-Франківськ на зовнішньому та внутрішньому туристичних ринках.

Ключові слова: туризм, туристичний збір, місто Івано-Франківськ, туроператор та турагент, доходи.

Ковальская Лэся Владимировна,
кандидат географических наук, доцент
Чорная Любовь Васильевна,
кандидат педагогических наук, доцент
Щука Галина Петровна,
доктор педагогических наук, профессор

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника»,
г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: gnatuk_L@ukr.net
Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника»,
г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: chornalyubov60@ukr.net
Закарпатский венгерский институт имени Ференца Ракоци II,
г. Берегово, Украина, e-mail: galina_shchuka@ukr.net

ВЛИЯНИЕ ТУРИЗМА НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ГОРОДА ИВАНО-ФРАНКОВСК

Цель: проанализировать основополагающие документы, определяющие стратегическое видение и реализацию миссии Ивано-Франковск, объем реализованных услуг, влияние туризма на экономическое развитие города из-за количества субъектов туристической деятельности, туристов, суммы отчислений в бюджет города. Охарактеризовать основные составляющие, которые обуславливают современное состояние развития туризма, в частности: гостиничное и ресторанное хозяйство, кадровое и информационное обеспечение.

Методика: исследование влияние туризма на социально-экономическое развитие города Ивано-Франковск основывается на сочетании методов отраслевого и территориального анализа. В частности, для исследования применен системный подход при использовании методов сравнения, статистического, аналитического и тому подобное. Эта методика включает анализ объемов предоставленных туристических услуг, цель приезда и количество посетителей на основе статистических данных и отчетов отдельных учреждений и предприятий.

Результаты: в статье проанализировано состояние туристических предприятий, ситуация на рынке услуг, показатели туристического сбора в бюджет города, количество и географію реалізованих путівок

туроператорами и турагентами. Сделан акцент на сравнение отчетов учреждений, принимавших участников массовых мероприятий статистическим данным города, определены реальную ситуацию по количеству участников в деле, спортивном туризме. Проведенный анализ количественных изменений показателей заведений гостиничного и ресторанного бизнеса и представлены их динамику в разрезе двух последних лет. Обращено внимание на информационную обеспеченность туристической отрасли города.

Научная новизна: впервые на основе отраслевых территориального анализа проанализировано влияние туризма на социально-экономическое развитие город Ивано-Франковск через призму туристических сборов, развитие учреждений гостинично-ресторанного дела. Результаты исследования могут лечь в основу написания курсовых, дипломных работ, подготовки лекционно-практического материала, проведения мониторинга отечественного туристического рынка.

Практическая значимость: материалы публикации, заключения могут использоваться и используются в учебном процессе, осуществляющих подготовку кадров для национальной туриндустрии, практической деятельности турпредприятий, для популяризации Ивано-Франковск на внешнем и внутреннем туристических рынках.

Ключевые слова: туризм, туристический сбор, город Ивано-Франковск, туроператор и турагент, доходы.

UDC 359

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.53.45-53>

Kovalska Lesia Vladimirovna,
Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk,
Ukraine, e-mail: gnatuk_L@ukr.net

Chorna Lyubov Vasylivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: chornalyubov60@ukr.net

Shchuka Galina Petrivna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Transcarpathian Hungarian Ferenc Rakoczi II Institute, Beregove,
e-mail: galina_shchuka@ukr.net

TOURISM IMPACT ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF IVANO-FRANKIVSK CITY

Aim: to analyze the basic documents that determine the strategic vision and implementation of the mission of the city of Ivano-Frankivsk, the volume of services provided, the impact of tourism on the economic development of the city through the number of subjects of tourism, tourists, the amount of payments to the city budget. Describe the main components that determine the current state of tourism development, in particular: hotel and restaurant facilities, staffing and information support.

Methodology – the study of the impact of tourism on the socio-economic development of the city of Ivano-Frankivsk is based on a combination of methods of sectoral and territorial analysis. In particular, a systematic approach was used for the study using the methods of comparison, statistical, analytical, etc. This methodology involves analyzing the volume of tourist services provided, the purpose of arrival and the number of visitors based on statistics and reports from individual institutions and businesses.

Results – the article analyzes the state of tourism enterprises, the situation on the market of services, indicators of tourist collection in the city budget, the number and geography of tours sold by tour operators and travel agents. Emphasis is placed on comparison of reports of establishments that took participants of mass events with city statistics, outlines the real situation regarding the number of participants in business tourism and sports tourism. The analysis of quantitative changes in indicators of hotel and restaurant establishments has been carried out and their dynamics has been presented in the context of the last two years. Attention is drawn to the information security of the tourist industry of the city.

Scientific novelty – for the first time, the impact of tourism on the socio-economic development of the city of Ivano-Frankivsk through the lens of tourist meetings, the development of hotel and restaurant establishments has been analyzed on the basis of sectoral and territorial analysis. The results of the study may underlie the writing of coursework, diploma papers, preparation of lecture-practical material, monitoring of the domestic tourist market.

Practical importance. Publication materials, conclusions can be used and used during the educational process, providing training for the national tourism industry, practical activity of tourist enterprises, for the promotion of the city of Ivano-Frankivsk in foreign and domestic tourist markets.

Keywords: tourism, tourist tax, Ivano-Frankivsk city, tour operator and travel agent, revenues.

Постановка проблеми. Місто Івано-Франківськ володіє спектром переваг для інтенсивного соціально-економічного розвитку, зокрема: близьке розташування до кордону з країнами-ЄС, співпраця у різних напрямках з країнами близького (Румунія, Польща та ін.) та далекого зарубіжжя (Туреччина, Литва, Німеччина тощо), налагодження міжрегіональних зв'язків з компаніями та організаціями (KPMG International, Ритейлінговою компанією "СвротеК", Ukraine Invest)). Зробити спробу розкрити вплив туризму на соціальний та економічний розвиток міста Івано-Франківськ через кількість: реалізованих послуг, в тому числі і туристичних; суб'єктів туристичної діяльності, їх динаміку; туристів внутрішніх, міжнародних та екскурсантів; обсяг туристичного збору є важливою потребою для моніторингу туристичного ринку, що і визначило актуальність статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань комунікативності та її ролі у розвитку туризму на прикладі Івано-Франківської області присвячена праця Ковальської Л. В., Ткаченко Т. І., Ковальської А. Р. [8], де значну увагу приділено моніторингу переміщень осіб за допомогою телекомунікаційного оператора «Київстар». Мельник О.В. у своїй праці зазначає про необхідність належного управління сферою послуг, щоб отримати соціально-економічний ефект від її розвитку [10]. Малик Л. значну увагу приділяє нерентабельності підприємств готельного типу та зростанням впливу туризму на економіку країни [9]. Миронов Ю.Б., Свидрук І.І. зробили акцент на позитивний вплив туризму на соціально-економічний стан в країні [11]. Аналіз публікації дає змогу зробити висновок про потребу моніторинга туристичної галузі та її впливу на економіку міста.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З'ясування ролі туристичної галузі для розвитку міста Івано-Франківськ через відтворення реальних показників прибуттів осіб, визначення обсягів туристичного збору, що дають можливість прокоментувати її вплив на економічні показники є важливою потребою сьогодення.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити вплив туризму на соціально-економічний розвиток міста Івано-Франківськ на основі багатофункціональності, взаємної проникності та доповнюваності різних елементів соціо-економічної системи.

Вклад основного матеріалу. Місто Івано-Франківськ має значний природний, економічний, інфраструктурний, історико-культурний потенціал, який створює підґрунтя для його перетворення на високо розвинений народногосподарський центр й, зокрема, туризму. Для забезпечення соціального та економічного розвитку міста було розроблено і затверджено ряд основоположних документів, а саме: Стратегію розвитку міста Івано-Франківська на період до 2028 р., Програму економічного і соціального розвитку міста Івано-Франківська на 2019–2020 р. У Стратегії розвитку міста Івано-Франківська на період до 2028 р. окреслено бачення міста, яке, з-поміж інших аспектів, включає його розвиток як регіонального культурного, освітнього та туристичного центру, де зберігаються та примножуються багатонаціональні звичаї й традиції [23]. Задля досягнення визначеного стратегічного бачення та реалізації місії міста проведено роботу щодо залучення та підтримки інвестицій і розвиток бізнесу, що є основою для розвитку міста молодих людей: середній вік жителів Івано-Франківська дорівнює 38 рокам, частка населення у віці 20–39 р. становить (35,3%), у віці 40–59 р. – 26,4% [3].

У контексті імплементації рішень щодо залучення та підтримки інвестицій і розвитку бізнесу місто має певні здобутки, про що свідчить його позиціонування у рейтингу міст України за різними показниками діяльності, зокрема:

- за обсягами прямих інвестицій (1918 \$ США у розрахунку на одного мешканця міста) м. Івано-Франківськ поступився тільки м. Київ, посівши друге місце у списку всіх обласних центрів країни. Станом на 31 грудня 2018 р. в економіку міста було інвестовано 491,6 млн дол. США [6];

- за рівнем прозорості інвестиційного сектору м. Івано-Франківськ, за даними Українського представництва міжнародної антикорупційної мережі Transparency International в рамках програми Transparentcities, посів перше місце у рейтингу 100 найбільших міст України;

- за популяризацію інтеграційних ідей європейської єдності у 2017 р. Парламентська Асамблея Ради Європи присудила м. Івано-Франківськ щорічну премію Приз Європи (Europrize);

- за кількістю малих і середніх підприємств на 10 тис населення місто посіло перше місце серед обласних центрів з аналогічною кількістю населення. [6].

В основі соціального та економічного розвитку міста є фінансова складова. У жовтні станом на 31.10.2019 р. до міського бюджету фактично надійшло 218 353,8 тис грн, зокрема: загального фонду – 207 102,4 тис грн, в т.ч. субвенції – 69 621,9 тис грн; спеціального фонду – 11 251,4 тис грн, в т.ч. субвенції – 1 536,8 тис грн. [1]. Місто Івано-Франківськ демонструє найвищий показник щодо частки реалізованих послуг серед міст та районів у межах Івано-Франківської області. Станом на 2018 р. обсяг реалізованих послуг на підприємства міст Івано-Франківська за цей період склав 1,5 млрд. грн (69,9% загальнообласного обсягу) [13]. У 2019 р. його обсяги склали 54,6% від сукупної кількості послуг у масштабах області у першому кварталі, а у другому кварталі 2019 р. досягли 66,5%, що є нижче показників останнього кварталу 2018 р. Найбільшим попитом користувалися послуги інформаційного та телекомунікаційного характеру (36,8%); послуги у сфері адміністративного обслуговування (16%); освітні послуги (12,5%); транспортні, кур'єрські та поштові послуги (10,7%); послуги сфери гостинності (заклади розміщень і харчування) (10%).

За даними управління статистики за перші два квартали 2019 р. ситуація на ринку послуг відмінна у порівнянні з попереднім роком. Тенденції до зменшення та зростання прослідковуються на таких рівнях як:

- кількість підприємств (юридичних осіб) та їх підрозділів зменшилася на 300 одиниць з 1,7 тисяч до 1,4 тисячі;
- загальний обсяг наданих послуг впав з 2,2 млрд. грн. до 1,8 млрд. грн., а у другому кварталі до 1,7 млрд. грн.;
- зріс відсоток послуг підприємств туристичної діяльності з 3,1% до 9,2%.

Станом на 2018 р. у місті налічувалося 3559 економічно активних підприємств, при цьому частка великих підприємств становила 0,1%, середніх – 3,5%, малих – 96,4%. Окрім того було зареєстровано 1952 нових ФО-підприємців у різних сферах господарювання. Найбільше їх спостерігається в сфері інформації та телекомунікації, їх частка становить 15%; на другому місці – сфера туризму та харчування, що склала 10%; на третьому місці – сфера професійної, наукової та технічної діяльності з часткою 8%; на четвертому місці – переробна галузь, яка становить 5% [6].

Беручи до уваги стан туристичного бізнесу в місті, то слід зауважити, що він розвивався у контексті бізнесу в цілому. Створення нових туристичних продуктів (відкриття оглядового майданчика на ратуші, відкриття палацу Потоцьких й ін.), інформаційної доступності до них (туристично-інформаційні центри (ТЩ), мобільний додаток «Туристичне Прикарпаття» тощо), підвищення якості обслуговування (проведення міжнародних заходів: фестивалів, конкурсів й т.д.) доводить перспективність туристичної діяльності, це підтверджує і отримана містом у 2019 р. нагорода «За розвиток туристичної індустрії» в номінації «Кращі середні міста України».

Вплив туризму на економічний розвиток міста Івано-Франківська розглядаємо у площині кількості суб'єктів туристичної діяльності, кількості туристів, яким надавалися послуги, суми відрахувань до бюджету міста.

Проведений аналіз розвитку підприємницької діяльності в туризмі в місті за восьмирічний період засвідчив наявність коливань у кількісних показниках одиниць суб'єктів діяльності:

- починаючи з 2000 р. простежуються позитивні тенденції розвитку туристичної діяльності. Вони стосуються як поступового зростання чисельності зареєстрованих туристичних підприємств, так і таких показників як обсяги туристичних потоків до міста, їх походження та мети прибуття [17];

- у 2011 р. 98 підприємств здійснювало туристичну діяльність у місті, з них 16 підприємств це – туроператори, а 82 – туристичні агенції. За перше півріччя 2011 р. ці підприємства надали туристичні послуги понад 15 тис туристам і 8 тис екскурсантам, що на 5,3% більше у порівнянні з показниками 2010 р. У грошовому еквіваленті за 6 місяців 2011 року сума за надані туристам послуги становила 8 млн грн, а відрахування від діяльності туристичних підприємств до бюджетів усіх рівнів склали понад 500 тис грн. З них найбільшу кількість послуг надавали: туроператор ТЗОВ фірма «Надія», туроператор ЗАТ «Івано-Франківськтурист», туроператор ПП «Колумб», туроператор ПП «Галичанка Іф», турагент ПП «Прикарпатська Туристична Компанія» [18];

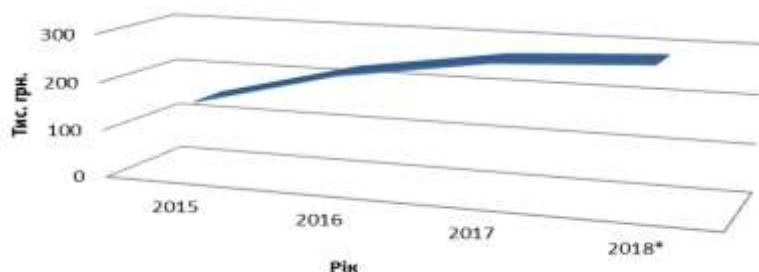
- у 2018 р. в м. Івано-Франківськ туристичну діяльність здійснювало 38 суб'єктів, включаючи юридичних і фізичних осіб. В основному туристичні послуги надавали: туроператори ТЗОВ фірма «Надія», «ІФ-тур», ПП «Галичанка Іф» та «СОФІЯ ТУРС»/«Sofia-Tours», турагенти ПП «Прикарпатська Туристична Компанія» та «Море турів», туристичне бюро «КЕЙ» [6].

Вище зазначене доводить, що кількість туристичних підприємств у місті зменшується, на туристичному ринку залишаються підприємства, які мають досвід роботи і зацікавлені у проведенні виваженої туристичної діяльності. Аналізуючи прямий вплив туризму на розвиток міста вважаємо за необхідне акцентувати увагу на доходах від здійснення туристичної діяльності. У 2011 року на сесії міської ради було прийнято рішення «Про встановлення місцевих податків і зборів на території Івано-Франківської міської ради» [20]. У контексті даного рішення було запроваджено туристичний збір, розмір якого дорівнював одному відсотку від вартості усього періоду проживання туриста в місті. У 2018 р. було введено новий туристичний збір на проживання у розмірі 0,3 і 1% від мінімальної зарплати для внутрішніх та зовнішніх туристів відповідно [21]. Вітчизняні вчені вважають, що туристичний збір слід розглядати як один з тих критеріїв, які відображають загальну динаміку та тенденції розвитку туризму [22], а також засвідчують його економічний ефект.

Кількісні показники надходжень до бюджету міста від сплати туристичного збору зростають щороку як засвідчують дані рис.1. [16]. За даними відділу туризму Управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму й інвестицій Івано-Франківської ОДА

загальна сума туристичного збору в області за 10 місяців 2019 р. дорівнює 5,1 млн гривень, що складає 138% річного показника 2018 р. При цьому лідерами за обсягами відрахувань до бюджету від сплати туристичного збору стали Яремче (3,5 млн грн) та Івано-Франківськ (1 млн грн) [12].

Івано-Франківськ позиціонує себе як місто нових туристичних можливостей. Проте частогусто обласний центр асоціюють з «брамою у Карпати». Відповідно до такого підходу туристи в місті не затримуються, а з залізничного вокзалу направляються у гірську місцевість області. Проте вищезазначене порівняння не є виправданим, оскільки кількість відвідувачів зростає щороку. Тільки за 10 місяців 2018 р. м. Івано-Франківськ відвідало понад мільйон туристів у порівнянні з 2017 р. на 40 % більше [4].

2018* – за 10 місяців 2018 р.

Рис. 1. Надходження від туристичного збору до бюджету м. Івано-Франківськ за 2015–2018 рр. [6]

Кількісні показники діяльності суб'єктів туристичної діяльності щодо числа туристів та екскурсантів, яким туроператори та турагенти надавали послуги у 2017–2018 рр., із зазначеною вище загальною кількістю туристів, які відвідували місто. Тим не менше з точки зору економічного впливу туризму актуальним є дослідження взаємодоповнюючих даних ланцюга на рівні «кількість туристів, яким надавалися послуги – кількість реалізованих населенню туристичних путівок – доходи суб'єктів туристичної діяльності», яке здійснюється на основі даних головного статистичного управління в області [2, 24].

Таблиця 1

Кількість туристів та екскурсантів, яким туроператори та турагенти надавали послуги у 2017–2018 рр.

м. Івано-Франківськ	Усього, осіб	У тому числі, осіб				Кількість обслугованих екскурсантів та одноденних відвідувачів
		громадяни України (вибуття)			громадян інших країн (прибуття)	
		усього	у тому числі подорожуючих у межах території України	за кордоном		
2017	10561	10521	4443	6078	40	663
2018	6440	6440	1379	5061	–	767

Відповідно до даних табл. 1 загальна чисельність туристів, які обслуговувалися туроператорами та турагентами міста, зменшилася з 10561 осіб у 2017 р. до 6440 – у 2018 р. Число тих, хто виїжджав з метою подорожі у межах території України, зменшилося в 3,1 рази, а тих, хто подорожував за кордон у 2018 р., на 1017 осіб менше показника 2017 р. Іноземним громадянам послуги у минулому році не надавали ні оператори ні агенти. На тлі спаду ряду кількісних показників відмічаємо позитивну динаміку за критерієм кількості екскурсантів і одноденних відвідувачів міста, які обслуговувалися в туроператорів і агентів. Їх чисельність зросла на 104 особи у 2018 р. Що стосується числа туристичних путівок, реалізованих населенню туроператорами та турагентами у 2017–2018 рр., то тенденція до зниження показників простежується і за цим критерієм [2, 24]. Загальні обсяги реалізованих путівок у 2017 р. дорівнювали 5209 путівкам [24]. При цьому обсяги путівок за кордон перевищують обсяги у межах країни. Однак кількісний спад стосується обох напрямів: у 2017 р. путівок у межах країни було реалізовано 1031, а у 2018 – 851, а за кордон відповідно – 4138 у 2017 р. і 2656 путівок у 2018 р. Іноземним громадянам було продано 40 путівок у 2017 р. і жодної у минулому році. Проте за таким критерієм як кількість проданих путівок у межах країни лідером є оператори. Вони реалізували 708 путівок, що у 4,5 раз перевищує ту кількість, яку реалізували туристичні агенти.

Вище зазначене дає можливість зробити висновки про те, що діяльність агентств спрямована на продаж населенню путівок за кордон у більшій мірі, ніж по країні з одного боку, а з другого – обсяги реалізації знижуються.

Задля відстеження доходів суб'єктів туристичної діяльності вважаємо за необхідне розглянути питання вартості реалізованих туристичних путівок туроператорами і турагентами. Домінуючим напрямом реалізації путівок є виїзний туризм й проблемним аспектом діяльності залишається в'їзний туризм. Зниження кількості реалізованих населенню путівок позначилося і на сумарній їх вартості. Вартість проданих туроператорами путівок за 2018 р. склала 10 174,8 млн грн., а турагентами – 52 814,6 млн грн. Загальна величина вартості путівок дорівнювала 62 989,4 млн грн., а це на 38 638 млн грн. менше загальної вартості проданих населенню путівок у 2017 р. [2, 24].

Разом з тим позитивна динаміка простежується на рівні доходів суб'єктів туристичної діяльності. Доходи, які суб'єкти туристичної діяльності міста задекларували, збільшилися вдвічі за 2016–2017 рр. Сума доходів у 2016 р. склала 95,5 млн грн., а у 2017 р. становила 199 млн грн, що у 2,1 рази перевищує суму попереднього року [19].

Вагомим доповненням до формування цілісної картини внеску туристичної діяльності у розвиток міста буде аналіз мотиваційної компоненти, задля реалізації якої туристи прибувають до м. Івано-Франківськ. У табл. 2 подано інформацію про мету відвідування області та міста за два останні роки. Тут домінантом виступає дозвілля та відпочинок, завдяки яким місто відвідало 7760 туристів у 2017 р. та 6410 осіб у 2018 р.

Таблиця 2

Послуги туроператорів та турагентів (за метою поїздки, станом на 2017–2018 рр.) [3]

Рік	Усього	У тому числі за метою поїздки					З них діти віком 0–17 років
		службова, ділова, навчання	дозвілля, відпочинок	лікування	спортивний туризм	інші	
2017	10561	–	7760	1	–	2800	3142
2018	6440	10	6410	–	12	8	1335

У місті активно розвивається фестивальний рух, окремі заходи вже стали складовою іміджу міста, зокрема Міжнародний фестиваль ковальського мистецтва «Свято ковалів», який у 2019 р. проводився у сімнадцятий раз. Розвиток фестивального туризму в місті має на меті: популяризувати народні традиції, звичаї, досягнення сучасного українського мистецтва, забезпечити можливості для підтримки творчої молоді, створити умови для самореалізації представників українського кулінарного мистецтва, сприяти підвищенню туристичного потенціалу міста.

Парфіненко А. Ю. стверджує, що у сучасних умовах формуються нові стереотипи поведінки у споживацькому суспільстві, дедалі частіше туристи зорієнтовані на духовне збагачення та пізнання і виявляють зацікавлення до традицій і культури жителів туристичних дестинацій [15]. Суб'єкти туристичної діяльності міста розробили продукти культурно-пізнавального туризму, які передбачають не стільки ознайомлення з культурно-історичною спадщиною туристичної місцевості, але й участь туристів у подіях. Екскурсійні продукти мають різноплановий характер, серед них вирізняємо історично-пізнавальні, літературні, екологічні екскурсії. Урізноманітнення екскурсійних продуктів відбувається не тільки відповідно до змісту, а й вікового спрямування, тобто виокремлюється тематика для дитячої вікової категорії. При цьому активно використовуються наявні ресурси та складові інфраструктури сфери культури.

У 2017 р. послуги туроператорів і турагентів не поширювалися на тих осіб, які відвідували місто зі службовою метою чи діловою (табл. 2), а у 2018 р. послугами суб'єктів туристичної діяльності скористалося тільки 10 осіб. Ці дані не відтворюють реальну ситуацію щодо стану розвитку ділового туризму. Аналізуючи звіти про проведені заходи трьох вишів (Івано-Франківський Національний медичний університет, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківський Національний технічний університет нафти й газу), а також ділові зустрічі у готелях: «Надія», «Reikartz Парк Готель «Івано-Франківськ», «Станіславів», встановлено, що у місті було проведено більш як 400 семінарів і конференцій [7, 19]. Серед учасників цих заходів більш як 20 тис. осіб-делегатів з різних областей країни і з-за кордону. Місто Івано-Франківськ шукає свою нішу в сегменті спортивного туризму. У 2018 р. з цією метою місто відвідало надзвичайно мало туристів, точніше тільки 12 осіб. Ці дані не

узгоджуються з даними про учасників спортивних заходів, які проходили в місті. Наприклад, у 2018 році вп'яте проводився півмарафон Frankivsk Half Marathon [6]. Більше тисячі бігунів з 63 міст України та 10 країн світу взяли участь у заході.

Розвиток туризму обумовлюється станом готельного господарства і сприяє його розбудові. У 2017 р. в м. Івано-Франківськ функціонував 41 заклад готельного типу, до яких відносяться готелі, хостели, мотелі та інші місця для тимчасового розміщення, загальна кількість місць у цих закладах становила 1530 місць [4]. У 2018 р. налічувалося 56 закладів готельного типу із загальною кількістю місць близько 1800 [6]. Найбільшим готелем є трьохзірковий готель «Надія» з найвищим річним відсотком заповнюваності 18 %, дещо нижчі показники річного завантаження демонструє готель-музей «Під Темплом» – 11%, далі йдуть готель «Станіславів», готель-ресторан «Станіславський двір», готель «Reikartz Парк Готель» із 9% рівнем завантаження.

Гастрокультура міста постійно розширюється. Станом на 31 грудня 2018 р. у місті налічувалося 697 підприємств ресторанного господарства на 38,7 тис. посадкових місць, з них 64 заклади це – ресторани, 633 – кав'ярні, кафе, паби [6], 8 нових закладів відкрилося у 2018 році, а у січні 2019 р. місто поповнилося ще п'ятьма новими закладами, які вирізняються оригінальними гастрономічними концепціями. Вище зазначені заклади є як складовими ресторанних холдингів, так і індивідуальними приватними підприємствами.

За відсутності офіційних статистичних даних, витрати туристів під час відвідування міста мають не точний характер. За підрахунками відділу міжнародних зв'язків, туризму та промоції міста Івано-Франківського міськвиконкому середні витрати одного туриста на одну добу перебування у м. Івано-Франківськ становлять орієнтовно 30–35 євро. Ці витрати покривають вартість проживання та харчування, транспортні послуги та інші. Якщо врахувати кількість відвідувачів у 2018 р., то бюджет міста поповнився значною сумою, яка була спрямована на розвиток економіки. А це, передусім, виступає вагомим важелем стимулювання розвитку малого бізнесу, включаючи сферу обслуговування, зокрема готельний і ресторанний бізнес, а також транспортні перевезення, виготовлення сувенірної продукції й її продаж тощо.

Розвиток туристичного бізнесу як в місті так і області залежить від кадрового забезпечення галузі. Згідно з статистикою у туристичному бізнесі Івано-Франківської області у 2018 р. було задіяно 554 працюючих на 128 ліцензованих туристичних підприємствах, з них фахову освіту мало 116 осіб [2].

У місті започаткували підготовку фахівців з туризму в 4 вищих навчальних закладах і двох середніх спеціальних. Підготовка майбутніх фахівців у вишах здійснюється за двома спеціальностями «Туризм» і «Готельно-ресторанна справа», у середніх спеціальних – за спеціальностями «Туристичне обслуговування» і «Готельно-ресторанне обслуговування». Найбільшим попитом користуються на ринку праці такі спеціальності як бармени, офіціанти, покоївки, адміністратори. Окрім того до підготовки кадрів долучається туристично-інвестиційний центр, у якому реалізовувався проект щодо фахової підготовки екскурсводів для міста Івано-Франківськ [19].

Задля формування позитивного іміджу Івано-Франківська як туристичного центру та у зв'язку з розробкою маркетингової стратегії міста проводяться заходи з розробки бренду міста. До участі у роботі над проектом було залучено близько 100 осіб, серед них представники різних видів діяльності: архітектори, історики, краєзнавці, ковалі, художники, представники туристичної галузі, влади, громадських організацій і громадяни міста. З 2016 року у м. Івано-Франківськ набуває поширення громадський рух під назвою «Франківськ, який треба берегти», пов'язаний з відновленням історичної спадщини. Об'єктом уваги стали старовинні вхідні двері до історичних будівель. До реставраційних робіт долучилися столярі, вітражисти і ковалі. Активісти розробили екскурсії, які розкривають «внутрішній світ» міста і привертають увагу до його архітектури та елементів ліпнини, ковальства, різьби. Вже третій рік підряд під хештегом «Франківськ який треба берегти» активісти виставляють фото історичних архітектурних споруд міста та інформацію про них у соціальних мережах. Слід також звернути увагу на зростання рівня активності громади навколо розкопок архітектурної знахідки, пов'язаної зі Станіславською фортецею, та перетворенням її на туристичну атракцію. До археологічних розкопок долучилося широке коло краєзнавців, археологів, громадських активістів міста. У місті створено новий медіа продукт – онлайн журнал «Куфер», який висвітлює різні сторони життя області та її центру. Журнал розробив рекомендацій для трьох видів туристів: тих, хто проведе в місті кілька годин, цілий день чи усі вихідні дні. Інноваційний розвиток міста пов'язаний з імплементацією ідей розумного міста (Smart city) [14]. Концептуальною основою даної ідеї є інтеграція інформаційно-комунікаційних

технологій (ІКТ) в усі сфери діяльності з метою реалізації положень концепції сталого розвитку, зменшення як споживання, так і вартості ресурсів, підвищення якості процесу надання послуг і рівня комунікації з мешканцями міста. Наслідком впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у туристичну сферу є розширення інформаційного забезпечення туристичного продукту, на зразок QR-кодів і мобільних додатків [25].

Висновки. Вплив туризму на економічний розвиток міста Івано-Франківська можна прокоментувати у таких показниках: кількість туристичних підприємств у місті зменшується; показники туристичного збору в бюджет міста зростають; загальна чисельність туристів, які обслуговувалися туроператорами та турагентами міста зменшилася; реальна кількість туристів значно більшою у порівнянні із статистичними даними; обсяги путівок за кордон перевищують обсяги у межах країни; домінуючим напрямом реалізації путівок є виїзний туризм; мотиваційною складовою у прибутті туристів до м. Івано-Франківськ є дозвілля та відпочинок; проводиться розбудова закладів готельного та ресторанного бізнесу; поглиблюється та вдосконалюється інформаційно-кадрове забезпечення. В цілому, туризм значно впливає на економічний і соціальний розвиток міста Івано-Франківськ завдяки: реалізації заходів, направлених на розвиток бізнесу, створення робочих місць, залучення інвестицій, забезпечення умов для зростання добробуту громади.

Список використаних джерел

1. Бюджет міста. Фінансове управління повідомляє. Статистика. URL: <http://www.mvk.if.ua/budget/51578> (дата звернення: 04.11.2019).
2. Діяльність туристичних операторів та туристичних агентів Івано-Франківщини у 2018 році. Статистичний бюлетень. Головне управління статистики у Івано-Франківській області. Відповід. за вип.. Козак О. І. Івано-Франківськ. 2018. 42 с.
3. До дня міста Івано-Франківськ. Головне управління статистики у Івано-Франківській області. 2018. URL: <http://www.blitz.if.ua/cikaviani-pro-ivano-frankivsk-do-dnya-mista.html> (дата звернення 01.10. 2019).
4. За 2018 рік Івано-Франківськ відвідало понад мільйон туристів. URL: <https://mi100.info/2019/01/06/za-2018-rik-frankivska-zavitalo-ponad-miljon-turys-tiv/> (дата звернення 01.10. 2019).
5. Івано-Франківськ нагородили за розвиток туристичної індустрії. URL: <https://kurs.if.ua/society/frankivsk-nagorodyly-za-rozvytok-turystychnoi-industrii/> (дата звернення 01.10. 2019).
6. Інформація про виконання Програми економічного і соціального розвитку міста за 2018 рік. URL: <http://www.mvk.if.ua/uploads/files/vper2018.pdf> (дата звернення 01.10. 2019).
7. Інформація про виконання програми економічного і соціального розвитку міста Івано-Франківська за 2017 рік. URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/235375/> (дата звернення 01.10. 2019).
8. Ковальської Л. В., Ткаченко Т. І., Ковальської А. Р. Комунікативність та її роль у розвитку туризму на прикладі Івано-Франківської області. *Географія та туризм*. Київ, 2018. С.221–232
9. Малик Л. Роль та місце туризму в економіці країни та розвиток туристичного бізнесу. *Молодь і ринок*. №3(74). 2011. С. 67–72
10. Мельник О.В. Вплив туризму на розвиток економіки регіону. 2003. С. 129–133 URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9058/1/20.pdf> (дата звернення: 04.11.2019).
11. Миронов Ю. Б., Свидрук І. І. Туризм як чинник економічного розвитку України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.6. С. 255 – 251.
12. На Івано-Франківщині назвали туристичних лідерів області. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2813647-na-ivano-frankivshini-nazvali-turystichnih-lideriv-oblasti.html> (дата звернення: 22. 09. 2019).
13. На ринку послуг Прикарпаття працює 1,7 тис. підприємств URL: <https://pravda.if.ua/na-rinku-poslug-prikarpattya-pracuyue-1-7-t/> (дата звернення: 04.11.2019).
14. Напрямки проєктів SMART CITY. URL: <http://smartcity.mvk.if.ua/> (дата звернення: 22. 09. 2019).
15. Парфіненко А. Ю. Туризм як національний пріоритет соціально-економічного розвитку України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Економічна. 2010. №884. С.165–170.
16. Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківськ на 2016 – 2020 роки. URL: <http://www.mvk.if.ua> > mvkprog (дата звернення 01.10. 2019).
17. Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківська на 2002 – 2010 pp. URL: <http://www.if.gov.ua/news/537> (дата звернення 01.10. 2019).
18. Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківська на 2012 – 2015 pp. URL: <http://www.namvk.if.ua> > ref_doc (дата звернення 01.10. 2019).
19. Рішення Івано-Франківської міської ради про виконання «Програми розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківська на 2016–2020pp.» за 10 місяців 2018 року (від 12. 12. 2018 р. №1352). URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/303452/> (дата звернення 01.10. 2019).
20. Рішення Івано-Франківської міської ради Про встановлення місцевих податків і зборів на території Івано-Франківської міської ради (від 27. 01. 2011 р. № 22–5). URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/1347/> (дата звернення 01.10. 2019)
21. Рішення Івано-Франківської міської ради про встановлення місцевих податків і зборів на території м. Івано-Франківська (від 21.06.2018р. № 172–20). URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/250650> (дата звернення 01.10.2019)
22. Романова А. А. Соціально-економічні особливості розвитку туристичної індустрії в Чернігівській області. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 3 (7). С. 96–102.
23. Стратегія розвитку міста Івано-Франківська на період до 2028 року. URL: <http://www.mvk.if.ua> > uploads > files (дата звернення: 22. 09. 2019).
24. Суб'єкти туристичної діяльності Івано-Франківської області у 2017 році. Статистичний бюлетень. Головне управління статистики у Івано-Франківській області. За редакцією Костюк О. В. Івано-Франківськ, 2017. 35 с.
25. Tkachenko T., Kovalska L. E-tourism, as display of dominant criterion of modern tourism-operating: relevant provisions, tools, use *Часпис соціально-економічної географії*. 2017. Вип. 23 (2). С.19 – 22.

References

1. City Budget Financial Management reports: 9:00 04 Nov 2019 <http://www.mvk.if.ua/budget/51578> (date of appeal: 04.11.2019).
2. Activities of travel operators and travel agents of Ivano-Frankivsk in 2018. Statistical bulletin. Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk Oblast. Responsible for the issue of Kozak OI Ivano-Frankivsk, 2018. 42 p.
3. To the day of the city of Ivano-Frankivsk. Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk Oblast. 2018 URL: <http://www.blitz.if.ua/cikaviani-pro-ivano-frankivsk-do-dnya-mista.html> (date of appeal: 01.10.2019).

4. In 2018, more than a million tourists visited Ivano-Frankivsk. URL: <https://mi100.info/2019/01/06/za-2018-rik-frankivska-zavitalo-ponad-miljon-turys-tiv> (date of appeal: 01.10. 2019).
5. Ivano-Frankivsk was awarded for the development of the tourism industry. URL: <https://kurs.if.ua/society/frankivsk-nagorodyly-za-rozvytok-turystychnoyi-industriyi> (date of appeal: 01.10. 2019).
6. Information on the implementation of the City's Economic and Social Development Program for 2018. URL: <http://www.mvk.if.ua/uploads/files/vper2018.pdf> (date of appeal: 01.10. 2019).
7. Information on the implementation of the program of economic and social development of the city of Ivano-Frankivsk for 2017. URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/235375> (date of appeal: 01.10. 2019).
8. Kovalskaya LV, Tkachenko TI, Kovalskaya AR Communicativeness and its role in tourism development on the example of Ivano-Frankivsk region. *Geography and Tourism*. Kiev. 2018. P.221–232
9. Malik L. The role and place of tourism in the economy of the country and the development of tourism business *Youth and Market* №3 (74), 2011. P. 67–72.
10. Melnik OV Impact of tourism on the development of the region's economy, 2003. P. 129–133 <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9058/1/20.pdf>.
11. Mironov Yu. B., Svidruk II Tourism as a factor of economic development of Ukraine. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. 2016. Vyp. 26.6. P. 255 - 251.
12. In the Ivano-Frankivsk region named the tourist leaders of the region. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2813647-na-ivanofrankivisini-nazvali-turysticnih-lideriv-oblasti.html> (date of appeal: 22. 09. 2019).
13. On the market of services of Carpathian region there are 1.7 thousand enterprises <https://pravda.if.ua/na-rinku-poslug-prikarpattya-pracyuie-17-t> (date of appeal: 04.11.2019).
14. SMART CITY Project Areas. (date of appeal: 22. 09. 2019).
15. Parfinenko A. Yu. Tourism as a National Priority of Socio-Economic Development of Ukraine. *Bulletin of the VN Karazin Kharkiv National University. Series: Economic*. 2010. № 884. P.165–170.
16. The program of development of the tourist industry of the city of Ivano-Frankivsk for 2016–2020. URL: [www.mvk.if.ua ›mvkprog](http://www.mvk.if.ua/mvkprog) (date of appeal: 01.10. 2019).
17. Program of development of the tourist industry of the city of Ivano-Frankivsk for 2002 – 2010. URL: <http://www.if.gov.ua/news/537> (date of appeal: 01.10. 2019).
18. Ivano-Frankivsk Tourism Industry Development Program for 2012 – 2015 URL: [www.namvk.if.ua ›ref_doc](http://www.namvk.if.ua/ref_doc). URL: [http://www.namvk.if.ua ›ref_doc](http://www.namvk.if.ua/ref_doc) (date of appeal: 01.10. 2019).
19. Decision of the Ivano-Frankivsk City Council on implementation of the "Program of development of the tourist industry of the city of Ivano-Frankivsk for 2016-2020" for 10 months of 2018 (from December 12, 2018 №1352). URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/303452/> (date of appeal: 01.10. 2019).
20. The decision of the Ivano-Frankivsk city council on the establishment of local taxes and fees in the territory of the Ivano-Frankivsk city council (from 27. 01. 2011. № 22–5). URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/1347/> (date of appeal: 01.10. 2019)
21. The decision of the Ivano-Frankivsk city council on the establishment of local taxes and fees in the territory of the city of Ivano-Frankivsk (from 21.06.2018 № 172-20). URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/250650> (date of appeal: 01.10.2019)
22. Romanova A.A. Socio-economic features of tourism industry development in Chernihiv region. *Problems and prospects of economy and management*. 2016. № 3 (7). P. 96–102.
23. Development strategy of the city of Ivano-Frankivsk for the period until 2028. URL: [www.mvk.if.ua ›uploads › files](http://www.mvk.if.ua/uploads/files) (date of appeal: 22. 09. 2019).
24. The subjects of tourism activity of Ivano-Frankivsk region in 2017. *Statistical bulletin*. Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk Oblast. Edited by Kostyuk O.V. Ivano-Frankivsk. 2017. 35 p.
25. Tkachenko T., Kovalska L. E-tourism, as a display of the dominant criterion of modern tourism-operating: relevant provisions, tools, use *Journal of Socio-Economic Geography*. 2017. Issue 23 (2). P.19–22

Надійшла до редколегії 11.12.19